

Stevenson, emigrant i viatger

Carles Montpart Tura

Robert Louis Stevenson va ser un escriptor que malgrat que va tenir una vida curta —va morir poc després de complir els 44 anys— va deixar una extensa obra literària. Novel·les com *L'illa del tresor* o *El cas misteriós del Dr. Jekyll i Mr. Hyde*, formen part de qualsevol repertori d'obres imprescindibles de la literatura universal. A part de novel·les, però, Stevenson també va ser autor de nombrosos llibres de viatges. Dos dels més celebrats, *En els mars del sud* i *L'emigrant amateur*, han estat traduïts recentment al català.

Un destí marcat per la malaltia

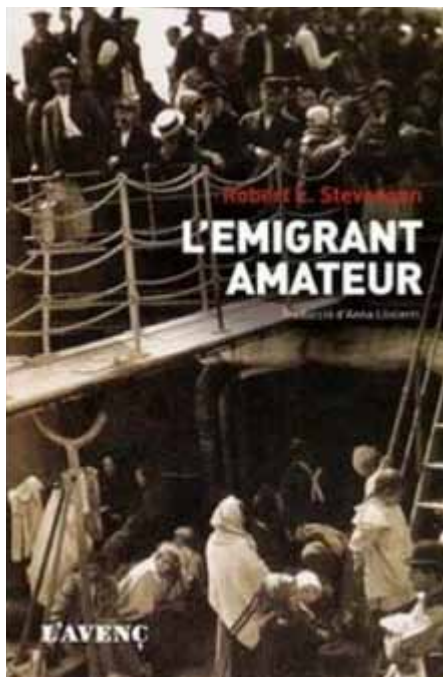
Robert Louis Stevenson (Edimburg, 1850-Upolu, Samoa, 1894) va créixer en el si d'una família burgesa força acomodada. Ja de ben petit va tenir una salut molt delicada, cosa que, per exemple, va fer que no cursés estudis i que fins als vuit anys fos pràcticament analfabet. En canvi, sovint acompanyava el seu pare, que era enginyer civil, en els seus nombrosos viatges. Més endavant, ja esdevingut un lector voraç de contes d'aventures, estudia a la Universitat

d'Edimburg Enginyeria Nàutica, que abandona de seguida, i, posteriorment, Dret, que sí que acaba però que no el durà a exercir gairebé mai com a advocat.

L'any 1876, als 26 anys, en un dels seus sovintejats viatges a França per motius de salut —ja li havia estat diagnosticada una tuberculosi que no l'abandonaria mai més—, Stevenson farà una coneixença que marcarà profundament la seva vida i que serà la llavor primigènia dels dos llibres de viatge que comentem. A Grez coneix Fanny Osbourne, una dama nord-americana separada, deu anys més gran que ell i amb dos fills, i que es troba a França per motius artístics. L'enamorament és immediat, però la situació de tots dos no posa gaire fàcil la relació. Al cap de dos anys, el 1878, Fanny torna als Estats Units per tramitar el seu divorci. Stevenson, que acabava de publicar el seu primer llibre, *An Inland Voyage*, no suporta la separació i l'agost de l'any següent, contravenint els consells dels seus amics, que temien per la seva salut, i sense comunicar-ho als seus pares, decideix emprendre un llarg viatge fins a San Francisco per reunir-se amb Fanny.

Vailima, la casa d'Stevenson a Samoa

A bord del *Devonia*

Stevenson, doncs, s'embarca amb un bitllet de segona classe en el vaixell d'emigrants *Devonia* i comença un periple que el durà en primera instància de Glasgow fins a Nova York i posteriorment, després d'una única nit en aquesta ciutat i en una llarga segona etapa en tren travessant tot el continent, fins a San Francisco. És justament d'aquesta experiència que en va néixer *L'emigrant amateur* (L'Avenç 2013) que recentment ha estat traduït al català per Anna Llisterrí. El llibre, que no es va publicar fins un any després de la mort de l'autor, ha estat qualificat per Paul Theroux com "un dels deu millors llibres de viatges que mai s'han escrit".

El relat d'Stevenson té una primera part, titulada *Del Clyde a Sandy Hook*, força més llarga que la segona, en la qual l'autor explica la travessia atlàntica fins a Nova York. Són unes pàgines delicioses plenes de descripcions dels personatges més pintorescos del passatge —amb alguns dels quals l'autor hi estableix uns certs vincles de solidaritat— i també de reflexions molt interessants sobre les causes i les condicions de l'emigració. Cal no

oblidar que Stevenson no va voler viatjar en primera classe perquè tenia la intenció de donar un aire més aventurer al viatge i, al mateix temps, viure d'una manera més intensa el dia a dia del desplaçament forçat que per a la majoria dels passatgers representava aquella travessia. Stevenson ens apropa a les amistats que va fer al vaixell, als personatges més curiosos —fa un magnífic retrat, per exemple, de la figura del polissó— i a tot un seguit de circumstàncies de la vida quotidiana dins del vaixell. En conjunt, el lector hi trobarà una bona evocació, servida amb gran mestria literària, de la realitat del somni americà que per a molts emigrants escocesos representava un viatge a Nova York a la recerca d'un futur millor. Un somni que ben aviat l'autor tenyeix de tristesa en adonar-se de les motivacions de fugida de la majoria dels seus companys de trajecte. "*L'emigració* —diu Stevenson al capítol titulat "Primeres impressions"— *abans una paraula de significat clarament alegre, va passar a tenir un to tristíssim a la meua oïda. No hi ha res més agradable d'imaginar i més patètic de contemplar*". I més endavant afegeix: "*Érem un vaixell carregat de fracassos, els homes derrotats d'Anglaterra*" Com es pot

veure, unes paraules que servien aleshores per descriure el fenomen de l'emigració i que segueixen sent plenament actuals en els nostres dies.

A la segona part del llibre, *A través de les planes*, l'autor ens reporta les vicissituds viscudes en el viatge amb tren cap a l'oest a través del continent americà. El relat al principi pren forma de dietari i ens va presentant els diversos paisatges, especialment les immenses planes desèrtiques de l'Amèrica profunda, i la descripció de les ciutats que Stevenson va trobant en el seu camí. El bigarrat panorama de la composició del passatge —amb nombroses referències als emigrants xinesos, dels quals fa una gran defensa: "*La gent considera estúpids els xinesos, perquè el seu coneixement de l'anglès no és perfecte. [...] Per la part que em toca, no puc mirar els xinesos amb res que no sigui respecte i admiració. Els seus avantpassats contemplaven les estrelles abans que els meus comencessin a criar porcs*"— i les reflexions sobre les precàries condicions del viatge i els efectes en la seva salut constitueixen en aquesta part un dels gran al·licients del text.

De San Francisco als mars de sud

El 19 de maig de 1880, quan Stevenson encara no tenia 30 anys, la parella es va casar i va viure un temps a Califòrnia. La salut de l'escriptor, però, empitjorava i el matrimoni es va traslladar primer a Edimburg,

L'autor als 7 anys

més endavant a Davos, Suïssa, i finalment a Bournemouth, a la costa sud d'Anglaterra, on es van instal·lar l'any 1884 en una casa regalada pels seus pares. És en aquests anys que l'autor escocès escriu les seves dues obres més famoses: *L'illa del tresor* (traduccions al català del poeta Joan Arús, Editorial Joventut, 1934; de Josep Vallverdú, La Galera, 1984; d'Anna Jené, Barcanova, 1991 i de Joan Sellent, Quaderns Crema, 2001) i *El cas misteriós del Dr. Jekyll i Mr Hyde* (traducció catalana de J.J. Margarit, revisada per Francesc Parcerisas, Edicions de la Magrana, 1982 i de Salvador Oliva, Quaderns Crema, 1996).

Al cap de tres anys, però, Stevenson torna a sentir l'atracció del mar i l'agost de 1887 salpa de nou cap a Nova York on retroba vells amics i en fa de nous, entre ells l'escriptor Mark Twain. Després d'una breu estada a San Francisco, el matrimoni decideix fer un viatge cap a les illes del Pacífic Sud, on finalment s'hi establiran amb els fills de Fanny, la germana d'aquesta, Belle, i, una mica més endavant, la mare d'Stevenson que ha-

via quedat viuda feia poc. El relat d'aquest viatge Stevenson el va fer en molts llibres i en multitud de cartes, però el més divulgat, i el que comentem aquí en la versió catalana de Dolors Udina és *En els mars del sud* (Edicions del Salobre, 2010). El relat comença amb aquestes paraules: "Feia prop de deu anys que la meua salut havia començat a declinar i, poc abans d'emprendre el viatge, em semblava que havia arribat a l'últim acte de la meua vida i que no em quedava res més que esperar la infermera i la funerària. Em van suggerir que anés als mars del Sud, i no em va semblar malament la idea de viatjar com un fantasma, arrossegat com un paquet, per escenaris que m'havien atret quan gaudia de salut i de joventut. Vaig llogar doncs la goleta del doctor Merrit, el Casco, de setanta-quatre tones, i vaig salpar de San Francisco a la darrereria de 1888 rumb a les illes orientals i, a

la primavera de l'any següent, ja era a Honolulu. Un cop allà, mancat de coratge per tornar a l'antiga vida de reclusió i a la meua cambra de malalt, vaig decidir continuar el viatge en una goleta mercant, l'Equator, d'una mica més de setanta tones; vaig passar quatre mesos entre els atols del grup Gilbert i vaig arribar a Samoa cap a la darrereria del 1889".

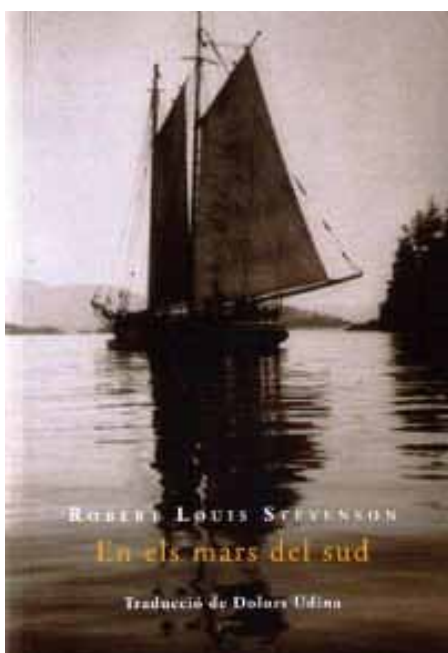
Una paradís en ple canvi

Aquest és, doncs, en resum, el contingut de les pàgines de *En els mars del sud*. El llibre, publicat el 1896, té quatre parts que corresponen a les diverses etapes del viatge: Les Marqueses, Les Paumotes, Les Gilbert i Les Gilbert Ape-mama. Fascinat per l'exuberància del paisatge que es va trobant, el relat d'Stevenson captiva per la minuciositat de les descripcions i per la curiositat que li desvetlla els costums que va coneixent. L'autor intenta comprendre unes organitzacions socials i unes mentalitats que sovint són autènticament impenetrables per al viatger occidental. Les tradicions, les llegendes i els

www.electracaldense.com

Pl. Catalunya, 6
08140 Caldes de Montbui
Tels: 938 650 133
938 650 585
900 181 776

costums, tant els antics com els actuals, constitueixen un bon gruix de les pàgines que l'escriptor ofereix a la nostra consideració i a través de les quals reflexiona sovint sobre l'impacte que la presència dels colonitzadors està causant en un sistema de vida ancestral que en molts aspectes està desapareixent. Especialment reiterades són les observacions que Stevenson fa del canibalisme —pràcticament desaparegut quan ell arriba a les illes—, de la regulació de les begudes alcohòliques i de la barreja de creences religioses i animistes que hi ha entre la població. També se'ns ofereix una visió força crítica del paper que sovint jugaven en la política i l'economia de l'illa els representants de les diverses metròpolis.

Cal tenir en compte que Stevenson, tot i que viatjava i vivia en força bones condicions, sempre va voler aproximar-se

L'autor i la seva família

a la realitat humana i cultural de les illes que visitava o en les que s'establí. Tot i que la seva opció, doncs, no és un rebuig radical de la civilització occidental —la seva casa, per exemple, era força confortable— sí que sovint pren partit en favor dels caps locals enfront de la dominació colonial. Aquestes estretes relacions amb els nadius faran que aquests li donin el sobrenom de *Tusitala* (El-que-explica-contes). Després d'alguns altres viatges per diversos arxipèlags, finalment la família Stevenson s'estableix a

l'illa Upolu, la més poblada de l'arxipèlag de Samoa, on adquireix unes terres i construeix "Vailima" una casa d'estil polinesi. Stevenson va seguir escrivint incansablement fins que el 3 de desembre de 1894 va morir a causa d'un vessament cerebral. Les seves restes reposen al mont Vaea, al costat de la seva esposa Fanny.

Fanny Osbourne